

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОЗНАВЧАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСВОЄННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЕСТЕТИЧНО-ВИХОВНОМУ КОНТЕКСТІ

Використання естетично-виховного потенціалу національної української художньої літератури постає одним з ключових чинників виховання національно свідомої молоді, а вивчення української літератури в позанавчальний час стає одним з найефективніших методів залучення дитини чи молодої людини до глибинної естетичної образності національної свідомості. Українська література є одним з ключових предметів гуманітарного циклу в школі, однак не в повній мірі використовується її потенціал як позанавчального методу впливу, здатного створювати для особистості школяра, яка формується, середовище образів, понять та світоглядних категорій, необхідних для естетичного розвитку.

Ключові слова: позанавчальний метод, українська література, художня література, свідомість, метод, особистість, образ, поняття, категорія.

Постановка проблеми. Перед педагогічною спільнотою нашої країни постає важливе завдання виховання у підростаючого покоління любові до читання, сприйняття художніх образів, естетичного самовиховання, а також підняття престижу читання як культурно-особистісного феномену та педагогічно-виховного засобу впливу. Зробити це лише в урочний час видається неможливим, адже специфіка літературно-художньої комунікації полягає в її культуротвірчій інтимності, особистісності, тому завдання вчителя полягає, насамперед, в тому, що б прищепити дитині, підлітку почуття естетично-ціннісної необхідності читання, що надалі повинно проявитися в позанавчальній читацькій активності.

Адже значна частка освоєння естетично-виховного потенціалу української літератури припадає на позанавчальний час. Це обумовлено її статусом як феномена культури. Оскільки література є не тільки навчальним предметом, але й складником культури, особистість має можливість для її освоєння в позанавчальний час.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід відзначити, що окремі аспекти естетичного виховання школярів досліджувалися і висвітлені в науково навчальних роботах авторами, такими як Н. Миропольська, Г. Шевченко, І. Зязюн, Д. Джола. Теорію естетичного виховання розкрили Ю. Боров, В. Сухомлинський, М. Киященко. Питання естетичного виховання у вищій школі аналізували А. Алексюк, В. Кудін, С. Мельничук, Т. Кутузова та інші.

Постановка завдання. Виокремити форми та методи позанавчальних можливостей освоєння сучасної української літератури та запропонувати шляхи активізації у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних культурно-виховуючих, ціннісно-моральних та естетично-формуєчих факторів людської цивілізації є художня література, вплив якої на особистість важко переоцінити. Прочитання художнього літературного твору створює особистісно-ціннісне середовище, одним з головних ефектів якого є естетично-виховний

вплив, формуючий комплекс чуттєвих, понятійних, художніх образів, які зрештою визначають естетичне світосприйняття людини. В педагогічному плані вплив прочитання художнього літературного твору є одним з головних засобів виховання особистості на основі найкращих культурних прикладів ціннісно-естетичної творчості. «В педагогічній науці важливим фактором розвитку духовної культури особистості вважається читання. Залучення дітей до читання художньої літератури дозволяє ефективно реалізувати його потенціал як одного з видів культурної діяльності. Читання сприяє загальному розвитку підлітків, їх культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати знання, формувати інформаційні та соціальні навички. В умовах інтенсивної інформатизації суспільства, комп'ютеризації дозвілля підлітків та розвитку розважального телебачення спостерігається зниження інтересу учнів до художньої літератури як вітчизняної, так і зарубіжної, що негативно позначилося і на читацькій свідомості. Ця обставина до певної міри викликала зміни в орієнтації на читання і як результат – падіння престижу книги в дитячому середовищі, зниження статусу як української, так і зарубіжної літератури як духовної цінності суспільства» [11, с. 3].

В умовах інформаційної цивілізації, з одного боку, реальність людини наповнюється різноманітними текстово-символічними середовищами, а з іншого – втрачається інтерес до художнього слова, мистецького тексту, адже читання обмежується короткими змістовними повідомленнями, в більшості випадків позбавленими естетичного навантаження. Молодь в таких умовах втрачає бажання наповнювати свої дозвіллі практики читанням художньої літератури. Для цього необхідно насамперед вироблення загальної концепції та деталізованих методик залучення дітей і молоді у позанавчальний час до читання художньої літератури, підвищення їх зацікавленості в читанні та використання значного естетично-виховного потенціалу національної літературної традиції. Вироблення таких методик повинно ґрунтуватися на прин-

ципах інноваційно-гуманістичного розуміння педагогічного процесу, враховувати індивідуальні інтереси дитини, спрямовуватися на ефективне використання позанавчального часу для всебічного і гармонійного розвитку особистості молодшої людини.

Необхідно підкреслити, що завдання підвищення престижу та ефективнішого застосування естетично-виховного потенціалу позанавчального вивчення української художньої літератури занадто складно вирішувати локально, без прийняття відповідних державних програм та заходів, вдосконалення загальних стандартів ставлення до рідної мови, словесності, національної літературно-культурної естетики. Поки що держава обмежується достатньо формальними засобами. Державний стандарт базової і повної середньої освіти серед завдань освітньої галузі в основній та старшій школі виділяє формування вмінь орієнтуватися в потоці різноманітної інформації, знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, застосовувати на практиці одержані відомості; виховання читацької культури, творчих здібностей, самостійного аналізу прочитаного; формування естетичних цінностей людини [5, с. 182]. У Концепції літературної освіти дванадцятирічної загальноосвітньої школи сказано: «Загальна мета літературної освіти – ввести учнів у світ прекрасного, прилучаючи до національного і світового мистецтва слова в його взаємозв'язках із мовою, історією, музикою, живописом, архітектурою, до духовних пошуків видатних письменників; виховувати потребу в читанні, інтерес до художнього слова, високі естетичні смаки, здатність творчо сприймати прочитане; сформувати на цій основі правильне розуміння національних і загальнолюдських цінностей і цим сприяти вихованню духовно багатого, щиро відданого своєму народові громадянина незалежної України» [10, с. 3].

Важливим завданням освітян і педагогів є вироблення і застосування ефективних для сучасних соціокультурних реалій засобів та методик позанавчальної роботи з дітьми та молоддю. Вміння доцільно організувати та змістовно наповнити позанавчальний та дозвіллевий час є важливою складовою загальнопедагогічної компетентності, необхідною для виховання в молоді відчуття моральності, краси та справедливості. Особливо така компетентність є актуальною в часи інформаційної подрібненості соціокультурної сфери, в якій молодій людині важко самостійно відшукувати духовно-комунікативну єдність буття.

Основою будь-якої методики позанавчального освоєння класичної та сучасної української літератури, а також конкретних форм та технологій літературно-естетичного виховного впливу повинне бути системне науково-педагогічне забезпечення цього процесу, навчально-виховне цілісно-систематичне обґрунтування будь-яких конкретних засобів виховання в позанавчальний час.

Використання таких культурно-ціннісних феноменів, як художня література, є одним з головних за-

собів виховання в дітях та молоді відчуття прекрасного, гармонії, цілісності світу, а також встановлення комунікативної єдності між особистісною свідомістю та реальністю на засадах естетичного світосприйняття. Обов'язковим в цьому процесі є самостійне, позанавчальне читання художніх творів, яке несе необхідний естетично-енергетичний заряд, необхідний для гармонійного формування і розвитку молодшої людини.

Позанавчальні можливості реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури полягають насамперед в тому, щоб вчитель завдяки своїй педагогічній майстерності та гуманістично-інноваційній методиці пробуджував у дитини здатність в процесі сприйняття художнього твору звільняти психологічно-емоційні енергії, спрямовані на відчуття краси, гармонії, необхідності самовдосконалення тощо. Самостійне ж, позанавчальне прочитання художнього твору теж несе потенціал пробудження у молодшої людини естетичних почуттів та імпульсів гармонійного світовідчуття, які зрештою, переходячи в сферу усвідомлення, формують особистість молодшої людини, сповнюючи її розумінням прекрасного, прагненням до творчості, бажанням нести красу іншим. «У процесі емоційно-естетичних переживань та естетичної діяльності включаються сформовані раніше естетичні почуття і естетичний смак, які постійно вдосконалюються. Естетична творча здатність через розвинену естетичну сприйнятливість і особливо вразливість додає художньо-естетичній діяльності гуманістичний зміст. Крім того, саме через естетичну творчість у будь-якому виді діяльності людина знаходить повну свободу виявлення духовних і фізичних сил. Увага до емоцій, переживань, визнання естетичної цінності природи та мистецтва стає відкриттям для молодшої людини, сприяє самоствердженню у власних очах» [9, с. 151].

Система формування естетично значущих ціннісних орієнтацій підлітків засобами української літератури в позаурочний час передбачає інформаційно-когнітивний, репродуктивно-оцінний і естетично-практичний етапи. На першому – відбувається знайомство з новою ціннісною інформацією, її сприйняття, осмислення й співставлення з тією, що була засвоєна раніше. Відбувається активізація позитивного ставлення дитини, молодшої людини до художньої літератури: набуття, розширення й уточнення знань щодо загальнолюдських цінностей, морально-етичних та естетичних норм суспільства засобами художньої літератури; збагачення тезауруса індивідуального естетичного словника. Другий етап передбачає розширення й поглиблення одержуваної художньої інформації, створення умов для використання знань у культурно-інформаційній дозвіллевій діяльності чи отримання нової інформації. Збагачується система понять, орієнтація на естетичні цінності, відбувається занурення в активну оцінно-естетичну діяльність під керівництвом педагога, активізація набутих оцінно-естетичних умінь за допомогою оцінно-естетичного

змісту художніх творів. Третій етап забезпечує реалізацію ціннісно-творчих дій із використанням інтелектуального тезауруса в дозвілєвій діяльності на основі інформації, що була раніше засвоєна, і появи нових особистісних суджень, переконань, ідеалів, стимулювання накопичення ціннісно-естетичного досвіду самотворчої поведінки молодого людини. Активізується оцінно-творча діяльність юнака з її практичними проявами в поведінці й різних видах діяльності, здійснюється естетично-творча самореалізація [див.: 1, с. 7 – 8]. Таким чином, естетично-виховний вплив засобами позанавчального вивчення української літератури здійснюється через сприйняття текстового матеріалу, його перетворювальну, ціннісно-репродуктивну оцінку та, зрештою, призводить до зародження у дитини, підлітка, молодого людини здатності до самостійної естетичної творчості, до саморозуміння на основі усвідомлення цінностей прекрасного, гармонії, цілісності світу тощо. Такий поетапно-елементарний аналіз дозволяє виробити концептуально-теоретичні підходи до вироблення ефективних форм та методів позанавчального освоєння сучасної української літератури, що в свою чергу сприятиме утвердженню в системі національної педагогічної діяльності принципів гуманізму, інноваційності, особистісно спрямованого навчання.

Важливим педагогічним засобом реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури є встановлення взаємозв'язку між реальністю художнього тексту і реальністю об'єктивною, завдяки чому дитина вчитиметься сприймати оточуючу дійсність і власну поведінку, накладаючи на них вироблені мистецтвом ідеали, принципи, гармонійні поєднання, приклади краси моральної, предметної, мовно-словесної, літературно-формальної. Педагог повинен допомогти, спрямувати, підтримати творчість, яка народжується на основі художніх літературних образів та форм, при цьому професійно керуючи естетично-виховним процесом на основі інноваційно-гуманістичних педагогічних принципів, піклуючись про гармонійний духовний і психологічний розвиток особистостей своїх підопічних.

Форми і методи позанавчального освоєння художньої української літератури особистості відзначаються якомога ширшою варіативністю, яка породжується у зв'язку як різноманіття літературних форм, так і можливостей індивідуально-ситуативних застосувань загальноприйнятих методів. Застосування цих методів і форм творчої взаємодії на основі прочитаних творів національної літератури сприятиме розвитку у дітей вміння не просто усвідомлювати ідеали і образи краси, але й формулювати їх, передавати іншим, відстоювати свої естетичні переконання, висловлювати свої творчо-естетичні прагнення тощо. Імпровізація, основана на матеріалах прочитаних творів національної літератури, є одним з найефективніших методів розвитку образного мислення у дітей і підлітків, необхідною формою освоєння сучасної українсь-

кої літератури як чинника естетичного виховання особистості молодого людини.

Вчитель є носієм важливої потенційної здатності – прищепити дитині, юнакові вміння, аналізуючи художній твір, робити висновки і виробляти естетичні смаки на основі тих ідеалів та прагнень, що сповідує автор, орієнтуватися у вчинках і думках персонажів, звертати увагу і насолоджуватися художніми словесними описами тощо. Якщо вчителю вдається здійснити це педагогічне завдання, у дитини виробляється відчуття внутрішньої духовно-естетичної необхідності читання, прагнення до самостійного ознайомлення з літературно-культурним спадком своєї нації, з ключовими світоглядними ідеями, що викладені в творах видатних українських письменників. В цьому полягає високе покликання вчителя – прищепити учневі вміння екстраполювати отримані з літературних творів образи, ідеали, думки і мистецькі форми на дійсність, в якому знаходиться він сам, а також на власну поведінку, що призводить до насичення емоційно-вольової сфери молодого людини високими ідеалами та прикладами естетичного ставлення до природи, суспільства і самого себе.

Окрім того, вчитель повинен вміти викликати в учнів прагнення до самостійного позакласного інтересу до творів класичної і сучасної української літератури завдяки застосуванню різноманітних прийомів асоціативного естетично-образного мислення і уявлення. Одним з найважливіших педагогічних елементів вироблення в учня естетичного ставлення до дійсності і самого себе засобами вивчення української літератури в позаурочний час є прищеплення педагогічними засобами вміння помічати естетику рідної мови, багатство її словесного інструментарію, її внутрішню поетику, мелодику та милозвучність, синонімічне багатоголосся та метафоричну багатозначність. Вміння користуватися естетико-гармонізуючими засобами рідної мови є однією з важливих ознак особистісної культуротворчості, притаманною людині з власного народу, справжньому інтелегенту. У зв'язку з цим, позанавчальні можливості реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури залежать також від загального ставлення в суспільстві до рідної мови, від її чистоти та коректності вживання, від соціально-політичних мовних реалій тощо. Одним із основних завдань національної школи, в цьому аспекті, є прищеплення молодому поколінню любові до власної мови, прагнення осягати її внутрішню естетичність та поетику, спілкуватися грамотною українською мовою, реалізовувати свої творчі можливості в якості носія національної мови як соціокультурного феномену самоідентифікаційних особистісних можливостей.

Цінність рідної мови обов'язково повинна бути підтверджена її достеменним вивченням на уроках української мови та літератури, що в черговий раз актуалізує проблему взаємозв'язку урочної та позаурочної навчально-виховної діяльності. Самостійне ви-

вчення літературних текстів є своєрідним естетичним практикумом до теоретичних занять по вивченню рідної мови. Отже, педагогічним завданням урочної діяльності є підготовка молодого людини до коректного, грамотного сприйняття літературного тексту, естетично-культурного розуміння ключових художніх образів, емоційно наповненого сприйняття художніх описів та пасажів. В цьому аспекті позанавчальні естетично-виховні можливості української літератури набувають фундаментального соціокультурного значення, адже готують молоду людину як суб'єкта національної культуротворчості.

Для зародження та розвитку в особистості дитини культуротворчого потенціалу національно свідомої самореалізації за допомогою позанавчальних можливостей реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури необхідно насамперед виробити в межах кожного навчального закладу систему теоретично обґрунтованих заходів та форм, що прищеплювали б дитині високі естетичні та моральні ідеали, сприяли б її соціокультурному та мовно-словесному розвитку. Такі заходи, з нашої точки зору, можуть бути використані як достатньо ефективні форми, методи і технології позанавчального освоєння сучасної української літератури як чинника естетичного виховання особистості.

Доцільно в роботі з підлітками застосовувати літературні ігри, що інтегрують ігрову, пізнавальну, розвиваючу, виховну та рекреаційну функції і впливають на емоційну сферу підлітків, а також сприяють формуванню інтересу до української літератури: рольові – залучення підлітків до ігрових ситуацій; дискусійні – аналіз, оцінювання ситуацій, подій, образів (позитивних, негативних), вироблення відношення до них; сюжетні – розігрування сцен за літературними творами, відповідно до вікових особливостей підлітків; ілюстративні – аудіо- і відеоматеріали, мультимедійні матеріали про українських письменників. Всі ці заходи та засоби тим чи іншим чином у поєднанні з майстерністю педагогів в процесі урочного навчання ставатимуть міцним підґрунтям для самоідентифікаційних роздумів молодого людини під час позанавчального прочитання літературних творів.

Важливим формально-методологічним підґрунтям позанавчальної діяльності щодо реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури є досвід, вироблений педагогічною спільнотою нашої країни в галузі різноманітних видів позанавчальної діяльності. Важливим в цьому аспекті є врахування психологічно-вікових особливостей дітей, підлітків, молодих людей в процесі їх естетичного виховання, адже кожна вікова група має свої особливості сприйняття виховних впливів та заходів. Компетентне врахування всіх цих специфічних естетично-виховних особливостей, залежних від віку учня, залежить від належної підготовки вчителів, їх педагогічної майсте-

рності та загальнокультурної розвиненості, у зв'язку з чим актуалізується проблема підготовки національних педагогічних кадрів, здатних на практиці реалізувати принципи інноваційно-гуманістичної педагогіки та особистісно орієнтованого навчання.

Висновки. Позанавчальні можливості реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури якраз якнайкраще підходять для реалізації зазначених вище педагогічних принципів сприяння самостійній творчій діяльності учнів. В додаток до цього, важливою формою позанавчального освоєння сучасної української літератури як чинника естетичного виховання особистості, що передбачає значну варіативність методик та технологій, а також різноманітних розвиваючих заходів, є позашкільні заклади дитячої творчості. Отже, при виробленні концептуально-теоретичних та формально-методичних основ використання позанавчальних можливостей реалізації естетично-виховного потенціалу української літератури необхідно розвивати національну, регіональну, місцеву мережу позашкільних навчальних закладів, клубів за інтересами тощо, які б займалися просвітницькою і популяризаторською діяльністю в літературній сфері.

Під час формування світоглядно-ціннісних підвалин особистості саме особистісне сприйняття художніх образів формує естетичний фундамент сприйняття людиною дійсності, що особливо важливо в юнацькому та молодому віці. Кваліфіковане психолого-педагогічне керівництво є необхідною складовою гармонійного впливу літератури, що освоюється в позанавчальний час, на процес формування особистості молодого людини. Позанавчальне вивчення української літератури носитиме ефективний естетично-виховний характер тільки в тому випадку, якщо воно буде цілісним і системним продовженням інших форм естетичного виховання: поведінки вчителя, його високого художнього смаку, який він не авторитарно передаватиме учням, навчальному аналізу літературних творів тощо.

Отже, можливості реалізації естетично-виховного потенціалу позанавчального вивчення української літератури полягає ще й в тому, що молодий людина отримує можливість самостійного, не обумовленого зовнішнім авторитарним тиском, залучення емоційно-вольової, духовно-ціннісної особистісної енергії для вироблення в процесі читання власних естетичних ідеалів, переконань, образних категорій та прагнень. Позанавчальна діяльність набуває ефективності, особливо в сфері самостійного прочитання художніх літературних творів, лише за умов особистісного ставлення до кожного учня, визначення його не як об'єкта впливу, а як суб'єкта самостійної естетично-виховної творчості, здатного до самовизначення і самовдосконалення на основі понятійно-ціннісного та емоційно-образного сприйняття мистецького тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвський Б.М. Формування ціннісних орієнтацій підлітків засобами літературних творів / Б.М. Андрієвський // Педагогічний альманах: збірник наукових праць. – Випуск 3. – Херсон: Видавництво Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, 2008. – С. 6 – 11.
2. Волкова Н.П. Педагогіка. Навчальний посібник / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 616 с.
3. Голуб Н. Роль засобів мистецтва в активізації і формуванні емоцій та почуттів / Наталія Голуб // Українська мова і література в школі. Науково-методичний журнал. – 2004. – № 1 (34). – С. 2 – 11.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Довідкове видання / Семен Гончаренко. – К.: «Либідь», 1997. – 375 с.
5. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 1. – С. 174 – 184.
6. Дорогань С.О. Українська література у формуванні світогляду майбутнього вчителя / Світлана Дорогань // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 39. – С. 195 – 205.
7. Дорогань С.О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами української літератури: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність: 09.00.03 – соціальна філософія і філософія історії / Світлана Дорогань. – К., 2005. – 16 с.
8. Дорошенко Т.В. Виховання емоційної культури молодших школярів засобами інтегрованого вивчення предметів мовно-літературного циклу та музики / Т.В. Дорошенко // Вісник Житомирського державного універ-

ситету імені Івана Франка. – Випуск 21. – Житомир, 2005. – С. 41 – 44.

9. Кондратенко Г.П. Напрями художньо-естетичного виховання студентів ВНЗ у позанавчальній роботі / Г.П. Кондратенко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 6 (193). – Ч. I. – С. 148 – 155.

10. Концепція літературної освіти в 12-річній загальноосвітній школі // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 1. – С. 2 – 13.

11. Оленіна Г.О. Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка / Ганна Оленіна. – К., 2008. – 22 с.

12. Пархета Л. Національно-гуманістичні орієнтири української літератури як навчального предмета / Любов Пархета // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: РВЦ «Софія», 2009. – Випуск 30. – С. 189 – 194.

13. Тимошук Н.С. Інноваційні форми та методи особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи / Н.С. Тимошук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Випуск 24. – Житомир, 2005. – С. 208 – 211.

14. Туриніна О.Л. Психологія творчості: Навчальний посібник / Олена Туриніна. – К.: МАУП, 2007. – 160 с.

15. Чуланова О.Л. Виховання життєвих перспектив старшокласників у позанавчальній діяльності: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Спеціальність: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Оксана Чуланова. – К., 2002. – 22 с.

REFERENCES

1. Andriyevskyy, B.M. (2008). *Formuvannia tsinnisnykh oriientatsii pidlitkiv zasobamy literaturnykh tvoriv [Formation of the value orientations of adolescents by means of literature]*. Kherson [in Ukrainian].
2. Volkova, N.P. (2003). *Pedahohika. Navchalnyi posibnyk [Pedagogy. Textbook]*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
3. Holub, N. (2004). *Rol zasobiv mystetstva v aktyvizatsii i formuvanni emotsii ta pochuttiv [The role of art in the activation and formation of emotions and feelings]*. Ukrainian language and literature at school. Scientific-methodical journal, 1 (34), 2-11 [in Ukrainian].
4. Goncharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv: "Lybid" [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity [State Standard for basic and secondary education]. (2004). *Ukrainska mova i literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh – Ukrainian language and literature in secondary schools, gymnasiums, lyceums and colleges*, 1, 174-184 [in Ukrainian].

6. Dorohan, S.O. (2004). *Ukrainska literatura u formuvanni svitohliadu maibutnoho vchytelia [Ukrainian literature in the formation of future teachers]*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Dorohan, S.O. (2005). *Formuvannia svitohliadnoi kultury maibutnoho vchytelia zasobamy ukrainskoi literatury [Formation of the ideological culture of the future teacher by means of Ukrainian literature]*. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Doroshenko, T.V. (2005). *Vykhovannia emotsiinoi kultury molodshykh shkolariv zasobamy intehrovanoho vyvchennia predmetiv movno-literaturnoho tsykladu ta muzyky [Nurturing emotional culture of younger pupils by means of an integrated study of language and literature and music series subjects]*. Zhytomyr [in Ukrainian].

9. Kondratenko, H.P. (2010). *Napriamy khudozhno-estetychnoho vykhovannia studentiv VNZ u pozanavchalnii roboti [Directions of aesthetic education of students of higher educational establishments in non-studying work]*. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Journal of Luhansk National University named after Taras Shevchenko*, 6 (193), 148-155 [in Ukrainian].

10. Kontsepsiia literaturnoi osvity v 12-richnii zahalnoosvitnii shkoli [The concept of literary education in the 12-year-old high school]. (2002). *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli, 1*, 2-13 [in Ukrainian].

11. Olenina, H.O. (2008). Sotsialno-pedahohichni zasady formuvannia interesu pidlitkiv do zarubizhnoi literatury v umovakh dozvillia [Socio-pedagogical principles of forming of teenagers interest to foreign literature in the conditions of leisure]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

12. Parkheta, L. (2009). *Natsionalno-humanistychni oriientyri ukrainskoi literatury yak navchalnoho predmeta* [National humanistic orientation of Ukrainian literature as a school subject]. Uman: RVTS "Sofia" [in Ukrainian].

13. Tymoshchuk, N.S. (2005). *Innovatsiini formy ta metody osobystisno oriientovanoho vykhovannia starshoklasnykiv u protsesi pozaklasnoi roboty* [Innovative forms and methods of learner centered education of high school students in the extracurricular activities]. Zhytomyr [in Ukrainian].

14. Turynina, O.L. (2007). *Psyholohiia tvorchosti* [Psychology of Creativity]. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

15. Chulanova, O.L. (2002). *Vykhovannia zhyttievkykh perspektyv starshoklasnykiv u pozanavchalnii diialnosti* [Raising living prospects for seniors in extra-curricular activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

О. А. Сивик

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ВНЕУЧЕБНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ОСВОЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЭСТЕТИЧЕСКИ-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ КОНТЕКСТЕ

Использование эстетично-воспитательного потенциала национальной украинской художественной литературы предстает одним из ключевых факторов воспитания национально сознательной молодежи, а изучение украинской литературы во внеурочное время становится одним из самых эффективных методов привлечения ребенка или молодого человека к глубинной эстетической образности национального сознания. Украинская литература является одним из ключевых предметов гуманитарного цикла в школе, однако не в полной мере используется ее потенциал как внеучебного метода воздействия, способного создавать для формирующейся личности школьника среду образов, понятий и мировоззренческих категорий, необходимых для эстетического развития.

Ключевые слова: внеучебный метод, украинская литература, художественная литература, сознание, метод, личность, образ, понятие, категория.

О. А. Syvyk

FORMS AND METHODS OF EXTRA-CURRICULAR OPPORTUNITIES OF MASTERING MODERN UKRAINIAN LITERATURE IN AESTHETIC AND EDUCATIONAL CONTEXT

The use of aesthetic and educational potential of the national Ukrainian literature raises as a key factor of education nationally conscious youth. In addition, the study of literature in the extracurricular hours is one of the most effective methods of bringing the child or young person to a deep aesthetic imagery of national consciousness. Ukrainian literature is one of the key subjects of the liberal arts in school, however, its potential is not used to the full as an extracurricular method of influence that is able to create special environment for the creation of student's individuality, emerging necessary place for the development of aesthetic images, concepts and philosophical categories. Before teaching community in our country there is an important task of training the younger generation the love of reading, the perception of the images and raising the prestige of reading as cultural and personal phenomenon and teacher-training vehicle impact. Make this time limit only in time is not possible, because the specificity of literary and artistic communication is a culture of intimacy, personhood, so the task of the teacher is, above all, that would instill in a child, adolescent sense of aesthetic and values necessary reading that in the future should occur the reader in extracurricular activities. Feasibility of aesthetic and educational potential of extra-curricular study of Ukrainian literature is still that young person has an opportunity to self, not due to external authoritarian pressure attracting emotional and volitional, spiritual and personal values to generate energy in the process of reading their own aesthetic ideals, beliefs, shaped categories and aspirations. Extracurricular activities take efficiency, especially in independent reading of literary works of art subjecting only to the personal approach to each student to determine its impact, not as an object, but as a subject of independent aesthetic and educational work, able to self-determination and self-improvement based on concepts and values, emotional and imaginative perception of artistic text.

Keywords: extracurricular method, Ukrainian literature, fiction, consciousness technique, identity, image, concept, category.

Подано до редакції 20.08.13